

Кернякевич-Танасійчук Ю.В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри трудового, екологічного та аграрного права
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

УДК 343.8

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ФОРМУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. У процесі формування та реалізації як кримінально-виконавчої політики, так і інших складників політики у сфері боротьби зі злочинністю «пальма першості» належить органам державної влади, які наділені владними повноваженнями з боку держави. Однак лише за умови об'єднання спільних зусиль органів державної влади й інститутів громадянського суспільства можна досягти позитивних результатів у боротьбі зі злочинністю.

Метою статті є здійснення аналізу участі громадськості у формуванні та реалізації кримінально-виконавчої політики.

Виклад основного матеріалу. Кримінально-виконавчий кодекс України у ст. 5 у переліку принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання й відбування покарань закріплює принцип участі громадськості в діяльності органів і установ виконання покарань. Названий принцип є одним із загальноправових, оскільки його прояв можна спостерігати в усіх сферах суспільного життя, він є невід'ємним атрибутом громадянського суспільства.

Особливо актуальною сьогодні є проблема правового регулювання інститутів громадянського суспільства в діяльності органів і установ виконання покарань (далі – УВП). Головним правовим компонентом у таких зв'язках є положення ст. 1 Конституції України про активну діяльність громадян в усіх сферах суспільного життя, зокрема й у сфері виконання покарань. Таким чином усім громадянам забезпечується доступ до участі в державних справах і обґрунтовується правосуб'єктність інститутів громадянського суспільства. Про це свідчить і прийняття в нашій країні нових політичних документів із концептуальних питань розвитку демократії, захисту прав людини, реформування кримінально-виконавчої й судово-правової систем відповідно до міжнародних стандартів. Участь громадськості в діяльності УВП може здійснюватися в напрямках впливу на формування політики держави у сфері виконання покарання; участі в роботі з ресоціалізації засуджених; здійснення громадського контролю [1].

Участь громадськості у формуванні та реалізації державної політики, зокрема й кримінально-виконавчої, передбачена Постановою Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 3 листопада 2010 р. № 996 [2]. Цією ж Постановою затверджений «Порядок проведення консультацій із громадськістю з питань формування та реалізації

державної політики» та «Типове положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації».

Крім таких форм участі громадськості у формуванні та реалізації кримінально-виконавчої політики, як консультації громадськості та функціонування відповідних громадських рад, найбільш розповсюдженою формою громадського контролю за діяльністю установ виконання покарань є діяльність спостережних комісій.

Як визначено ст. 25 Кримінально-виконавчого кодексу України, для забезпечення громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань створюються спостережні комісії, діяльність яких регулюється Положенням про спостережні комісії, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2004 р. № 429 [3].

М.М. Яцишин розглядає спостережні комісії як вияв форм народовладдя та представницької демократії в кримінально-виконавчому процесі України [4]. Натомість І.С. Яковець слушно зауважує, що спостережні комісії є сьогодні єдиною структурою, на яку покладається здійснення громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань. Інші громадські утворення – об'єднання громадян, релігійні та благодійні організації, окремі особи – можуть брати участь лише в наданні допомоги органам і установам виконання покарань у виправленні засуджених і проведенні з ними соціально-виховної роботи [5, с. 167].

Серед основних методів діяльності спостережних комісій, за допомогою яких вони втілюють у життя свої завдання, можна назвати такі:

– моніторинг – основний метод, пов'язаний із практикою відвідувань місць позбавлення й обмеження волі, огляд умов утримання засуджених. Такий огляд, як правило, засновується на зіставленні практики тримання із законодавчими нормами або з перспективними уявленнями;

– розслідування (використовується, як правило, під час розгляду скарг засуджених). Засновується на методичному збиранні інформації по суті події для прийняття рішення стосовно змісту скарги;

– порівняльний аналіз статистичних показників (актуальний під час оцінки ефективності роботи

установи виконання покарань зі здійснення покладених завдань);

– оцінка поведінки засудженого (використовується під час погодження актів адміністрації установи виконання покарань, а також під час вивчення особових справ, розгляду питань застосування заохочень і стягнень тощо) [6, с. 36].

Крім того, що моніторинг є основною формою здійснення громадського контролю, слід зауважити, що правом його проведення наділені лише спостережні комісії. Ураховуючи, що моніторинг є однією з форм здійснення саме громадського контролю, слід звернути увагу, що право проведення таких моніторингів іншим громадським інституціям, крім спостережних комісій, не надається.

Форми участі громадськості в діяльності органів і установ виконання покарань можна охарактеризувати, цитуючи міркування С.К. Гречанюка, який до основних організаційних форм, в яких нині здійснюється співпраця неурядових організацій з установами й органами виконання покарань, відносить відвідування установ виконання покарань і огляд житлових, виробничих, комунально-побутових та інших приміщень і об'єктів; бесіди із засудженими, персоналом; ознайомлення з документами, що стосуються питань дотримання прав і законних інтересів засуджених; прийом пропозицій, звернень, заяв і скарг засуджених, підозрюваних і обвинувачених, персоналу ДКВС України; доведення до відома вищестоящих органів управління ДПтС України, органів державної влади й місцевого самоврядування інформації про недоліки в роботі органів і установ виконання покарань і про необхідність їхнього усунення; надання засудженим допомоги в розшуку родичів, а також іншу діяльність із відновлення соціально корисних зв'язків; сприяння у відвідуваннях засуджених священнослужителями різних конфесій, а також представниками релігійних об'єднань тощо [7, с. 25–26].

Незважаючи на різноманітність форм участі громадськості в процесі виконання/відбування покарань, на жаль, доводиться констатувати, що сьогодні вплив громадських організацій на реалізацію кримінально-виконавчої політики є незначним.

Серед причин низького рівня участі громадськості у формуванні та реалізації кримінально-виконавчої політики України В.В. Кондратишина виділяє такі:

а) незважаючи на щорічне збільшення кількості зареєстрованих громадських організацій, як у суспільстві, так і у сфері виконання кримінальних покарань відсутня чітка структуризація громадських інститутів, їх соціальна спрямованість на вирішення наявних проблем, завдань тощо;

б) імперативний метод регулювання кримінально-виконавчих відносин, що є пріоритетним між персоналом органів і установ виконання покарань та засудженими, безпідставно розповсюджений у відносинах перших і громадських організацій як на практиці, так і на законодавчому рівні;

в) порушуючи принцип верховенства права, закріплений у ст. 8 Конституції України, нормативно-

правові акти Державної кримінально-виконавчої служби України безпідставно звужують права громадських формувань на участь у передбачених законом випадках у діяльності органів і установ виконання покарань, зводячи її в основному до надання допомоги засудженим у питаннях продовольчого, комунально-побутового й подібного характеру;

г) неналежна власна правова база, що регулює відносини між органами й установами виконання покарань і громадськими інституціями (відсутність договорів, угод, спільних програм, концепцій тощо) [8, с. 190].

Тому доречно працювати над усуненням причин і факторів, які зумовлюють мінімальну участь громадськості у формуванні та реалізації кримінально-виконавчої політики, і поглиблювати багатовекторну співпрацю Державної кримінально-виконавчої служби України з громадськими організаціями.

Участь громадськості в реалізації кримінально-виконавчої політики здійснюється також у формі громадського впливу, який названий Кримінально-виконавчим кодексом одним із засобів виправлення та ресоціалізації засуджених. Цей засіб може бути застосований як до осіб, засуджених до покарань, пов'язаних з ізоляцією від суспільства, так і до тих, які відбувають покарання, не пов'язані з ізоляцією від суспільства.

Громадський вплив – це, на думку О.І. Богатирьової, один із засобів, що є найбільш ефективним для засуджених, які відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі. Реалізувати зазначений засіб можна у співпраці з релігійними об'єднаннями, громадськими організаціями та благодійними фондами [9, с. 62].

Громадські організації можуть сприяти духовному піклуванню, побутовому влаштуванню й трудовому навчанню, а також залученню засобів масової комунікації до інформаційного забезпечення виховного процесу, надання соціальної, гуманітарної й іншої допомоги засудженим [10, с. 153].

Як переконливо запевняє О.С. Турчина, необхідно залучати громадськість до розроблення та втілення в життя різноманітних програм, які були б спрямовані на покращення емоційного, фізичного стану засуджених і звільнених осіб. Також необхідно імплементувати в національне законодавство механізми фінансової підтримки громадських організацій, які займаються ресоціалізацією осіб, звільнених із місць позбавлення волі. Позитивний досвід такої підтримки має Норвегія, де громадські організації надають звільненим особам тимчасове житло та займаються їх працевлаштуванням, при цьому постійно залучають зазначених осіб до різноманітних тренінгів, на яких роз'яснюється цінність життя, підіймається самооцінка осіб, виховується повага до соціуму [11, с. 147].

Висновки. Отже, участь громадськості у формуванні та реалізації кримінально-виконавчої політики є вкрай необхідним заходом забезпечення ефективного втілення в життя кримінально-виконавчої політики. За допомогою представників інститутів

громадянського суспільства здійснюється громадський контроль за дотриманням прав і законних інтересів засуджених; забезпечується громадський вплив, що є одним з основних засобів виправлення та ресоціалізації засуджених. Одночасно тісна взаємодія органів державної влади з представниками громадськості в процесі формування та реалізації кримінально-виконавчої політики служить індикатором розвитку громадянського суспільства в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Яцишин М.М., Андрущак О.М. Взаємодія органів й установ виконання покарань з державними органами та громадськими організаціями. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2011. № 5. С. 92–100. URL: http://evnuir.univer.lutsk.ua/bitstream/123456789/2023/3/NVNAVS2011_5.pdf (дата звернення: 20.01.2017).
2. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-p> (дата звернення: 22.01.2017).
3. Про затвердження положень про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2004 р. № 429. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/429-2004-p> (дата звернення: 22.01.2017).
4. Яцишин М.М. Спостережні комісії як вияв форм народовладдя та представницької демократії у кримі-

нально-виконавчому процесі України. Форум права. 2009. № 3. С. 728–737.

5. Яковець І.С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань: монографія. Харків: Право, 2013. 392 с.
6. Анпілогов О.В., Кутепов Ю.В., Яковець І.С., Автухов К.А. Загальні засади діяльності спостережних комісій: наук.-практ. посіб. / за заг. ред. А.Х. Степанюка. Харків: Право, 2014. 284 с.
7. Гречанюк С.К. Теорія та практика взаємодії органів та установ Державної пенітенціарної служби України з державними та неурядовими інституціями: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2011. 44 с.
8. Кондратишина В.В. Кримінально-виконавча політика України: формування та реалізація: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2009. 275 с.
9. Богатирьова О.І. Особливості виправлення та ресоціалізації засуджених, що відбувають покарання, не пов'язані з позбавленням волі. Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2015. Вип.1 (2). С. 59–63.
10. Лелюх В.Ф. Взаимодействия уголовно-исполнительной системы с негосударственными социальными институтами и организациями. Вестник Кузбасского государственного технического университета. 2005. № 5. С. 149–153.
11. Турчина О.С. Зарубіжний досвід громадського впливу на засуджених та можливості його імплементації у вітчизняне законодавство. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 2. С. 145–147.

Кернякевич-Танасійчук Ю.В. УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ФОРМУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті розглядається питання участі громадськості у формуванні та реалізації кримінально-виконавчої політики України. Аналізуються форми участі інститутів громадянського суспільства в процесі виконання відбування покарань. Визначається роль спостережних комісій у здійсненні громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання покарань. Досліджується громадський вплив як один із основних засобів виправлення та ресоціалізації засуджених.

Ключові слова: громадськість, кримінально-виконавча політика, громадський контроль, спостережні комісії, громадський вплив.

Кернякевич-Танасійчук Ю.В. УЧАСТИЕ ОБЩЕСТВЕННОСТИ В ФОРМИРОВАНИИ И РЕАЛИЗАЦИИ УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ

В статье рассматривается вопрос участия общественности в формировании и реализации уголовно-исполнительной политики Украины. Анализируются формы участия институтов гражданского общества в процессе выполнения отбывания наказаний. Определяется роль наблюдательных комиссий в осуществлении общественного контроля над соблюдением прав осужденных при исполнении наказаний. Исследуется общественное влияние как одно из основных средств исправления и ресоциализации осужденных.

Ключевые слова: общественность, уголовно-исполнительная политика, общественный контроль, наблюдательные комиссии, общественное влияние.

Kerniakevych-Tanasiichuk Yu.V. PUBLIC PARTICIPATION IN FORMATION AND IMPLEMENTATION OF THE CRIMINAL-EXECUTIVE POLICY OF UKRAINE

In the process of the formation and implementation of both the criminal-executive policy and other components of the policy in the field of fighting crime, the primary role belongs to the state authorities, which are endowed with power by the state. Only if there is a close interaction between public authorities and non-governmental organizations can we achieve positive results in the fight against crime.

The Criminal-Executive Code of Ukraine among the list of principles of criminal-executive legislation, execution of punishments establishes the principle of public participation in the activities of penitentiary bodies and institutions.

This principle is one of the common law, since its manifestation can be observed in all spheres of social life, it is an integral attribute of civil society.

Participation of the public in the formation and implementation of state policy, including the criminal executive, is also provided for in the subordinate normative legal acts of the Government of Ukraine.

In addition to such forms of public participation in the formation and implementation of criminal-enforcement policies, such as public consultation and the functioning of relevant public councils, the activity of observation commissions is the most common form of public control over the activities of penitentiary institutions.

In order to ensure public control over the observance of the rights of convicts during the execution of criminal penalties, observation commissions are established, the main form of activity of which is monitoring.

Public participation in the implementation of criminal-executive policy is also carried out in the form of public influence, which is one of the main means of correction and resocialization of convicts. This tool can be applied both to persons sentenced to punishment, connected with isolation from society, and to those who carry out punishment, not connected with isolation from a society.

Key words: public, the criminal-executive policy, public control, observation commissions, public influence.